Grzegorz Majkowski

O językowych wykładnikach dialogowości w publicystyce prasowej z okresu I wojny światowej : na materiale „Gońca Częstochowskiego”

Językoznawstwo : współczesne badania, problemy i analizy językoznawcze 9, 161-165

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MUZEUM HISTORII POLSKI

Grzegorz Majkowski
Akademia Humanistyczno-Ekonomiczna w Łodzi

O językowych wykładnikach dialogowości w publicystyce prasowej z okresu I wojny światowej (na materiale „Gońca Częstochowskiego")

Pytał głupi mądrego, na co rozum
zda się;
Mądry na to, by wyczytać to, czego
drukować nie da się
Filozofia „Muchy" (do naiwnych korespondentów)
(cyt. za: „Goniec Częstochowski", 22 kwietnia 1916 r., nr 93, s. 8)

Wprowadzenie

I wojna światowa, jak każda sytuacja zagrażająca bezpieczeństwu i życiu ludzi, wyzwalała potrzebę ściślejszego kontaktu w relacjach międzyludzkich. Kontekst sytuacyjny stymulował do nawiązania silniejszych interakcji także na poziomie językowym. Kontakt ten w dużej mierze zapewniała w Częstochowie miejscowa prasa reprezentowana przez tygodnik „Goniec Częstochowski. Dziennik polityczny, społeczny, ekonomiczny i literacki"[1]. W tygodniku, jak podaje podtytuł i w ogóle jak wskazuje zawartość wojennych numerów, ukazywała się tematyka polityczna, społeczna, ekonomiczna, literacka oraz

[1] „Goniec Częstochowski. Dziennik polityczny, społeczny, ekonomiczny i literacki" ukazywał się w latach 1906–1939 w Częstochowie staraniem Franciszka Dionizego Wilkoszewskiego.

relacje z frontu, dyrektywy władz carskich. Pojawiały się też teksty pisane „ku pokrzepieniu serc" i wyrażające nadzieję na odzyskanie przez Polskę niepodległości[2].

Autorzy – nadawcy tekstów – starali się zgodnie z potrzebą chwili, w warunkach wojennych nawiązać i podtrzymać ścisły kontakt z odbiorcą tekstu.

W artykułach zamieszczanych na łamach „Gońca Częstochowskiego" spotykamy kilka charakterystycznych językowych sygnałów dialogowości.

Przez dialogowość tekstu[3] będziemy rozumieli występowanie w nim właściwości charakterystycznych dla dialogu. Jak zauważa Stanisław Gajda, dialogowość „stanowi organiczną cechę każdego tekstu" (Gajda, 1988: 181, 191; zob. też Bachtin, 2003: 160–164).

Językowe wykładniki dialogowości

Językowym sygnałom dialogowości przyjrzymy się na przykładzie artykułu *Będziemy żyli* anonimowego autora. Tekst ukazał się w 93. numerze „Gońca Częstochowskiego", 22 kwietnia (sobota) 1916 roku[4].

Nawiązanie kontaktu z odbiorcą jest widoczne już w samym tytule tekstu: *Będziemy żyli*. Nadawca używa tu *my* włączającego (w *będzie<u>my</u>*), które oznacza 'wspólnie, razem', 'ja + wy'. Za pomocą tego zabiegu językowego wyraża przekonanie, że cała wspólnota, i czytelnicy, i on, przetrwają trudny, niebezpieczny okres zawieruchy wojennej. Dodaje sił i jednocześnie wyznacza wspólną grupę uczestników interakcji. Są nimi czytelnicy czasopisma – czytelnicy artykułu i jego autor[5]. Nadawca utożsamia się z odbiorcami. Przez użycie *my* inkluzywnego w tytule wskazuje, że ma te same obawy, nadzieje i przekonania, co odbiorcy. Tytułowe *będziemy żyli* ma też sporą wartość perswazyjną. Zamieszczone już na samym początku tekstu, a więc na początku kontaktu językowego z odbiorcą, ma go przekonać do przyjęcia optymistycznego spojrzenia na własny los w sytuacji wojny. W ten sposób w tekście została wyraźnie ujęzykowiona kategoria przetrwania.

Inne przykłady uobecnienia nadawcy wewnątrztekstowego i wiązania go z odbiorcą w formach 1. os. lm. czasownika:

> „To samo **spostrzega<u>my</u>** w życiu społeczeństw i narodów."
> „Po utracie własnej państwowości **znaleźliś<u>my</u> się** w twardej szkole niewoli."
>
> „**Zrozumieliś<u>my</u>**, że na zewnętrzne wpływy liczyć już nie możemy, że o naszym losie decydować będą wewnętrzne przeobrażenia, jakie u **siebie poczyni<u>my</u>** […]."

Co interesujące, dialogowość z wykorzystaniem *my* wspólnotowego nadawca wzmacnia użyciem cytatu z innego autora (z *Pism* Koźmiana), w którym jest obecny ten środek

[2] Np. Bandurski, 1916: 2. Na ten temat zob. Majkowski, 2014: 339–348.

[3] Nie rozważamy w tym miejscu złożonego pojęcia tekstu. Na ten temat zob. np. Bartmiński, Niebrzegowska-Bartmińska, 2009; Gajda, 2005: 11–20.

[4] *Będziemy żyli*, anonim, „Goniec Częstochowski", 22 kwietnia (sobota), 1916 r., s. 1. Ekscerpty pochodzą z tej strony. W koniecznych wypadkach pisownia została uwspółcześniona.

[5] Słowa wskazujące na potrzebę i sens przetrwania pojawiają się na łamach „Gońca Częstochowskiego" nie po raz pierwszy. W tekście *Fundament Nowej Polski* mamy następujący przykład: *żyjemy, żyć chcemy i musimy!* (Bandurski, 1916).

dialogowości. W ten sposób silniej angażuje czytelnika w odbiór tekstu, skłania do refleksji. Oto przykład:

> „[…] skoro **utrzymamy** powstanie tym samym **utrzymamy** i **zabezpieczymy** byt Polski […].”

Posłużenie się jednocześnie intertekstualnością i językowym środkiem dialogowości wzmacnia siłę oddziaływania tekstu.

Dialogowość ujawnia się w użyciu zaimka osobowego *my* w liczbie mnogiej w konkretnych formach przypadkowych. Oto przykłady:

> „Długie lata biegły **nam** bez cienia własnego rządu, bez politycznej wolności […].”
>
> „Spiskowanie […], budzenie ducha […] coraz cięższymi czyniła (sic!) **nam** kajdany niewoli.”
>
> „Naprzód po dawnym liberum veto rozpanoszyła się u **nas** nowa, nie mniej szkodliwa zasada liberum conspiro […].”
>
> „Powoli wychodziło też na jaw, że do pchania **nas** na drogę konspiracyjną używano wprost płatnych agentów […].”

Kolejny językowy środek dialogizujący tekst to zaimek dzierżawczy *nasz*. W tekście spotykamy połączenia zaimka *nasz* z rzeczownikami *historia*, *żywotność*, *siła*, *los*. Zaimek ten jest też składnikiem grup nominalnych *Państwo Polskie*, *tężyzna duchowa*. Za pomocą tego środka nadawca utwierdza i przekonuje czytelników, że pewne wartości są wspólne dla niego i dla nich. Buduje wspólnotę, która ma własną historię, jest żywotna i silna, jest jednością narodową i ma własne państwo. Wskazują na to następujące połączenia: *nasza historia*, *nasza żywotność i siła*, *nasze siły*, *nasza jedność narodowa*, *nasze Państwo Polskie*. Poza tym mamy inne połączenia, które podkreślają silny związek nadawcy z odbiorcą: *nasz los*, *nasza tężyzna duchowa*. Co ważne, zaimek *nasz* został użyty w tekście pisanym w czasie wojny i rodzącej się nadziei w Polakach na odzyskanie niepodległości. Autor starał się w ten sposób zbudować wspólnotę Polaków, wspólnotę ludzi, którym przyświeca cel odrodzenia Polski. Użycie zaimka *nasz* dla podkreślenia jedności i wspólnotowości wzmacnia perswazyjną wartość tekstu. Zaimek ten spotykamy w kilku miejscach tekstu. Przykłady dialogizowania struktury tekstowej za pomocą zaimka *nasz* są następujące:

> „Klasycznym tego przykładem była przez całe dziesiątki lat po-napoleońska (sic!) Francja i **nasze** Państwo Polskie z doby swego upadku.”
>
> „Wiekowy wysiłek i praca polskiego ducha nad […] uchronieniem narodu przed ostateczną zagładą – to jedna z najpiękniejszych kart **naszej** historii i jeden z najsilniejszych dowodów **naszej** żywotności i siły.”
>
> „Spiskowanie […], budzenie ducha, wyniszczały **nasze** siły.”
>
> „Zrozumieliśmy […], że o **naszym** losie decydować będą wewnętrzne przeobrażenia, jakie u siebie poczynimy i **nasza** tężyzna duchowa.”
>
> „Chodziło przede wszystkim o to, aby **naszą** jedność narodową uczynić rzeczywistą i owocodajną […].”

Na zakończenie

Wyróżnione wyżej językowe wykładniki dialogowości, w tym *my* włączające, zaimek osobowy *my* w liczbie mnogiej w różnych formach przypadkowych, zaimek dzierżawczy *nasz*, poparte materiałem przykładowym, należą do podstawowych w „Gońcu Częstochowskim" z okresu pierwszej wojny światowej. Spotykamy je w wielu innych miejscach.

Są językowo-stylowymi środkami dialogowości, a jednocześnie pełnią drugą istotną funkcję. Należy w nich widzieć wykładniki perswazji językowej i środki wpływające na emocjonalne zabarwienie tekstu. Konieczność przekonywania odbiorców do określonych poglądów w warunkach wojennych decydowała o użyciu tych, a nie innych wykładników, o wyeksponowaniu językowego kontaktu w taki właśnie sposób. Dialogowość jest w kontekście sytuacyjnym tworzonym przez wojnę i w kontekście społeczno-kulturowym ważnym środkiem służącym przekonywaniu, „narzędziem w rękach" perswazji.

Bibliografia

Bachtin M., 2003: *Słowo dialogu – dialogowość słowa*, [w:] G. Godlewski (red.), *Antropologia słowa. Zagadnienia i wybór tekstów*, Warszawa.

Bandurski W., 1916: *Fundament Nowej Polski*, „Goniec Częstochowski", nr 293 (24 grudnia).

Bartmiński J., Niebrzegowska-Bartmińska S., 2009: *Tekstologi*a, PWN, Warszawa.

Gajda S., 1988: *Dialogowość tekstów naukowych*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu. Językoznawstwo", z. 11.

Gajda S., 2005: *Tekst/dyskurs oraz jego analiza i interpretacja*, [w:] M. Krauz, S. Gajda (red.), *Współczesne analizy dyskursu. Kognitywna analiza dyskursu a inne metody badawcze*, Rzeszów.

Labocha J., 1996: *Odbiorca w tekście i wypowiedzi*, [w:] S. Gajda, M. Balowski (red.), *Styl a tekst*, Opole.

Majkowski G., 2014: *„Naród, który nie ustał", czyli o sztuce posługiwania się słowem na łamach „Gońca Częstochowskiego" w czasie I wojny światowej (na przykładzie Fundamentu Nowej Polski biskupa Władysława Bandurskiego)*, [w:] tenże (red.), *Częstochowa w czasie pierwszej wojny światowej. Historia. Język. Kultura*, Wyd. Regina Poloniae, Częstochowa.

Abstract

About lingual exponents of dialogueness in the press journalism from the period of the First World War (on material of the "Goniec Częstochowski")

In the article one discussed lingual exponents present dialoguenesses in the press journalism from the period And the world war on the example of the article we *will live* the anonymous author who appeared in 93. number of the Częstochowa (22.04.1916 years) „Messenger". Among exponents of dialogueness one observed: *we* including, the personal pronoun *we* in number numerous in different random forms, *our* possessive pronoun.

These exponents are lingual-stylish measures of dialogueness, and simultaneously exponents of the lingual persuasion and measures influencing on the emotional colouring of the text. The necessity of the persuasion of recipients to determined views conditioned of war, decided about the use these, and not other exponents. Dialogueness is in the situational context created by the war and in the context a social-cultural important centre to servants to the persuasion, „a tool in hands" of the persuasion.

Keywords: dialogueness, lingual exponents of dialogueness, lingual-stylish measures of dialogueness, exponents of the lingual persuasion, *we* including, the personal pronoun *we*, *our* possessive pronoun, situational context, the context social-cultural